

Bez slov

Dieťa je najdrahší dar. Pre rodičov je dokonalé od momentu narodenia. Ako rastie, vychádzajú niekedy najavo aj nepríjemné a nemilé skutočnosti o jeho zdravotnom stave. Hoci má všetkých dvadsať prstov a kope nožičkami, na sklonku prvého roka alebo aj skôr sa u malého percenta detí potvrdí diagnóza – úplná strata alebo len zvyšky sluchu. Finálnemu konštatovaniu predchádza niekedy utajená choroba alebo vrodený defekt.

Deti, ktoré prišli o sluch, sa nemôžu vyžívať v decibeloch hulákajúcej modernej discohudby, nemajú prehľad, kedy ich volá mama na večeru, nepočujú zvonenie budíka či zvonca pri dverách. Prelingválne nepočujúce deti, teda tie, ktoré prišli o sluch ešte pred osvojením si reči, sa obyčajne ťažšie učia hovorený aj písaný jazyk, pretože nepočujú ani samy seba. Z ich úst vychádzajú ťažko zrozumiteľné neartikulované zvuky. V dospelosti poväčšine uprednostňujú posunkový jazyk. To, že sa nevedia dobre vyjadriť slovami, však ešte neznamená, že sú menej inteligentné než ich počujúci vrstovníci.

Predstavenie

Vo vestibule Základnej školy s materskou školou pre sluchovo postihnuté deti v Prešove sa milo usmievajú upravené dievčinky so slovami: „Vitajte v našej škole...“ Rozprávanie im trošku robí problém, radšej by to povedali rukami... Na chodbe je výstavka s témou jesennej prírody, v inej časti školy sa koná divadelné predstavenie Klauniády Chrobáci, ktorú podporuje Hodina deťom. Deťúrence sa v nezvyklom tichu disciplinovane presúvajú z tried do veľkej spoločenskej sály. Tu je už pripravené pódium, na ktoré sa po chvíli s dupotom prihrnú herci. Deti si vymieňajú dojmy rukami, smejú sa a upierajú oči na uvádzačku, ktorá nepotrebuje mikrofón. Posunkami sa šíria slová do celej sály bez toho, aby musela prosiť prítomných o ticho. V dobrej polovici predstavenia bez slov a bez hudby je jasné, že ide o tri prasiatka. Gestikulujú a rozmachujú sa proti zlému vlkovi. Ten nadúva svoje líca, aby zboril prasiatku domček. Detičky v hľadisku sa smejú, tleskajú a navzájom debatia rukami. Okrem účinkujúcich sa po javisku prechádza aj rozprávačka – usmerňuje dej príbehu – samozrejme posunkovou rečou. Záverečný potlesk odprevádza malých hercov do zákulisia. „Naše deti veľmi rady komunikujú telom. Hranie pantomímy je ich obľúbenou formou vyjadrovania,“ hovorí nahlas počas ďalšieho čísla (ved' načo šepkať) Daniela Jakubeková, vychovávateľka na „malom“ dievčenskom oddelení. Nepočujúcim deťom sa venuje už osemnásty rok. Na javisku zatiaľ krkolomne cvičia traja gymnasti, ktorí vystriedali klauna s červeným nosom.

Potreba vzdelania

Sluchovo postihnuté deti je nutné podchytiť už od útleho veku – od troch rokov by mali chodiť do materskej školy a potom do základnej. Keďže takýchto špecializovaných škôl je poriadko, musia tam väčšinou ostávať na týždňovky. Rodičia, ktorí sú konfrontovaní s realitou, že ich dieťa nepočuje, sa často nevedia dohovoriť s vlastným potomkom. Niekedy trvá dlho, kým zistia, že nie je neposlušné zo samopaše, ale jednoducho nepočuje zákazy. Niektoré posunky sú síce úplne prirodzené, no naučiť dieťa vyjadrovať sa takýmto spôsobom je záležitosťou odborníkov. „Potrebujete obrovskú dávku empatie, ak sa chcete vcítiť do situácie detí a ich rodičov,“ jemne naznačuje riaditeľka Jana Hlubovičová. „Nie je ľahké zmieriť sa s postihnutím svojho dieťaťa, ale keď je to raz moje dieťa, je tu aj hlboká láska k nemu, a tú nie je možné len tak odhodiť.“ V tejto neľahkej práci je nevyhnutnosťou ovládať posunkovú reč. Na škole sa v rámci programu Sokrates – Comenius Partnerstvo škôl robí kurz pre rodičov, pedagógov aj nepedagogických pracovníkov. Aj teta upratovačka s kuchárkou sa predsa potrebujú dorozumieť s malými chovancami v prípadoch, že sú s niečím nespokojní. „Deti, ktoré absolvujú našu základnú školu, sa ďalej môžu vzdelávať na akejkolvek škole, pokiaľ vedia čítať z pier,“ vysvetľuje pani riaditeľka. „Majú možnosť navštevovať integrované Gymnázium v Kremnici, alebo rôzne učebné odbory na strojníckej škole v Prešove. Vypracujú sa väčšinou na dobrých odborníkov a z radov zamestnávateľov je o nich záujem, pretože ich pri práci nič nerozptyľuje... A sú úžasne manuálne zruční.“

Kultúra

Hoci príroda nepočujúcim deťom uprela možnosť počúvať hudbu, aj tak sa môžu kultúrne vyžiť – napríklad v divadle. Majú načúvacie aparáty, vďaka ktorým vedia vnímať určité vibrácie zvukov. Chodia pravidelne do divadla, s čím je spojená nielen estetická, ale aj výchovná funkcia takéhoto podujatia. „Naučia sa spôsobom, pekne sa obliecť a kultúrne sa správať. Naposledy sme boli na Pa-di-pa-ré, ale navštívili sme aj muzikál.“ V skupinke najťažšie postihnutých detí je päť žiakov ôsmeho ročníka špeciálnej ZŠ. Okrem sluchového postihnutia je tu chlapec s Dawnovým syndrómom, hydrocefalom, mozgovou obrnou, autizmom, epilepsiou... Spolu so špeciálnym pedagógom tu musí byť nepretržite aj pomocný vychovávateľ. „Neverili by ste, ako krásne tancujú v zrkadlovej sieni,“ hovorí s láskou Helena Bilasová, vychovávateľka, ktorá má na starosti najťažšie prípady. Hoci sú tieto deti hluché, vnímajú určité vibrácie, alebo jednoducho len napodobňujú jeden druhého. Vedia sa nádherne vyjadrovať pohybom, sú ohromne vnímavé na mimoslovnú komunikáciu. Dokonale ovládajú reč tela, fantasticky sa vedia skupinovo zladiť. „Majú radi prírodu a prechádzky, niekedy prejdeme aj dobrých pár kilometrov,“ ukazuje fotografie z výletu na Bikoš pani Helena. „Zvlášť dobre sa cítia na dopravnom ihrisku, kde ich fascinujú semaforey.“ Dopravné prostriedky akéhokoľvek druhu vedia sluchovo

postihnuté deti úplne nadchnúť. K obľúbenej zábavke patrí vozenie sa v trolejbuse, kde chcú byť blízko pri vodičovi. Pozorovanie vlakov na stanici ich privádza do vytrženia. „Zvykneme si tam sadnúť pohodlne na lavičku a kýveme cestujúcim. Verejnosť sa správa k týmto deťom milo a toleruje ich nadšenie...“

Priateľstvo a láska

Keď sa nepočujúce deti hádajú, posunky sú intenzívnejšie, ruky sa len tak mihajú. Ak sú veľmi rozčúlené, intenzita posunkov je porovnateľná s intenzitou kriku. Keď sa už jeden z diskutujúcich nechce rozprávať, zavrie oči a debata sa skončila... Voľakedy sa kládol dôraz na učenie odzerať reči. Bolo to zložité a nevedelo to k urýchleniu pochopenia písaného a hovoreného jazyka. Dnes sa nepočujúcim deťom umožňuje komunikácia všetkými dostupnými formami: Nové slovo sa najprv odpozoruje od učiteľa, potom je vizuálne podložené obrázkom, napísaným slovom a „vydaktyluje“ sa aj prstovou abecedou. Niektoré posunky sú úplne prirodzené, vyjadrujú okamžité pocity. Ak má dieťa aspoň zvyšky sluchu, je to preň výhodou, že sa naučí aj správne foneticky rozprávať. Cezpoľní sú tu od pondelka do piatku. Na víkendy a prázdniny si ich berú rodičia domov. Koľko radosti vidno v ich očiach, keď netrpezlivo hľadajú na dvere a signálny zvonček, ktorý sa rozsvieti náhlym svetlom, keď za dverami stojí mama alebo ocko. Doma však nemajú seberovných priateľov, preto sa po víkende tešia zase na pondelok. Veľmi sú na seba naviazaní, vznikajú priateľstvá, ktoré utužuje spoločný osud. Hoci je myšlienka integrácie nepočujúcich detí do normálnych škôl v zásade dobrá, predsa len sú deti, ktoré sú na tejto špecializovanej škole sebavedomejšie a istejšie. „Majú tu veľmi dobré podmienky. V porovnaní s ostatnými školami, kde som tiež učila, je tu výborné prostredie a kvalifikovaný personál,“ hovorí Helena Bilasová. Momentálne finišuje štúdium popri zamestnaní, odbor psychopédia. „Treba poľutovať snáď len rodičov, niekedy už len preto, že práve oni si musia toľko vytrpieť. Tí, čo majú postihnuté dieťa však potvrdia, že možno zdravé dieťa nedá matke toľko úprimnej lásky ako to postihnuté. Keď vidím, ako sa hodí impulzívne na mamu, koľko lásky jej dáva... Ale na druhej strane ju aj vyžaduje...“

Deformácia

Človek, ktorý pracuje so sluchovo postihnutými deťmi dlhšie, si natoľko osvojí posunkovú reč, že sa takýmto spôsobom dorozumieva aj s počujúcim kolegom. „Máme tu troch kolegov nepočujúcich,“ hovorí Daniela Jakubeková. „Študujú na vysokej škole a sú dobrí odborníci. V kurze, ktorý beží od septembra, si užijeme veľa humoru,“ inštinktívne podfarbuje svoje slová posunkami. Deti sú vynaliezavé ako v každej normálnej základke. Učiteľov si prekrstili podľa toho, či niektorý nosí okuliare – toho volajú „kolieska pred očami“, alebo či je niektorá pani učiteľka trošku silnejšia – opäť nejaký milý pohyb rukami... „Ja si stále podopieram hlavu,“ smeje sa pani Danko, „preto ma 'volajú' päšť na

líci." Rokmi overená pravda, že kto sem príde pracovať len z nejakej materiálnej pohnútky, dlho tu nevydrží, bude platiť vari do konca sveta. Ak totiž nie je v srdci potrebná dávka empatie, lásky a porozumenia, človek veľmi skoro príde na to, že to psychicky nezvládne. Aby sa mohol človek venovať sluchovo postihnutým deťom, musí do svojej práce dať celé srdce. A to nedokáže každý.